

Dr. Tarczay Áron: A Tobin-ügy – az európai elfogatóparancs kudarca

Korunk jogásza számára az egyik nagy kihívás a nemzeti és nemzetközi szabályok és érdekek közti ellentétek feloldása. Az Európai Unió joga számos példát kínál sikeres és kevésbé sikeres megoldásokra ebben a körben. A következőkben egy magyar vonatkozású ügyön keresztül szeretném bemutatni egy úttörő jellegű jogintézmény – az európai elfogatóparancs – alkalmazásának nehézségeit.

A tényállás¹

Ciaran Tobin ír állampolgár Magyarországon dolgozott pénzügyi igazgatóként. 2000. április 9. napján Leányfalu területén a sebesség rossz megválasztása és egy rosszul végrehajtott előzés következtében a járdára hajtván egy 2 és egy 5 éves gyermeket elütött, akik életüket veszítették. A Budakörnyéki Bíróság 2002. május 7-i ítéletében megállapította a bűnösségét halálos közúti baleset gondatlan okozásának vétségében, és ezért három év fegyházbüntetésre és három év közügyektől eltiltásra ítélte. A Pest Megyei Bíróság 2002. október 10-i végzésében azzal hagyta helyben az elsőfokú bíróság ítéletét, hogy a terhelt a büntetés egykedvet részre után feltételes szabadságra bocsátható. Azonban a jogerős ítélet megszületésekor a terhelt már nem tartózkodott a Magyar Köztársaság területén, mind az elsőfokú ítélet, mind a másodfokú végzés a távollétében született. Ez úgy volt lehetséges, hogy a Budakörnyéki Bíróság a vádlott kezdeményezésére, ügyészi indítványra 500.000 Ft biztosíték ellenében 2000. szeptember 19-én az útlevelét visszaadta. A terhelt családi okokra hivatkozva kapott lehetőséget biztosíték fejében az ország elhagyására: sógornője esküvőjére ment haza, és azért, hogy idősödő szülei, akik csak nehezen tudtak volna Magyarországra utazni, láthassák unokájukat. A vádlott elhagyta Magyarországot, de 2000. október 9-én védője útján jelezte, hogy visszatért. 2000. decemberében aztán – mivel itteni kiküldetése véget ért – bejelentés nélkül ismét elhagyta az országot, és többé nem tért vissza, a tárgyalásokon nem jelent meg. Tekintettel arra, hogy Magyarország és Írország között a Magyar Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozása előtt nem volt kiadatási egyezmény, Magyarország a magyar hatóságok szerint 2004. október 12-én (az ír bíróság szerint 2005. áprilisában) kiadott európai elfogatóparancs alapján várta az elítélt átadását.

A biztosíték a magyar büntetőeljárásban

A biztosíték engedélyezésekor hatályos 1973. évi I. tv. (rég. Be.) 393/A § (1) bekezdése értelmében ha a terhelt külföldön él, kérelmére a vádirat benyújtásáig az ügyész, azt követően a bíróság engedélyezheti a biztosíték letétbe helyezését. Ebben az esetben az eljárás a terhelt távollétében lefolytatható. A (2) bekezdés pedig úgy rendelkezett, hogy a biztosíték összegét az ügyész, illetőleg a bíróság határozza meg, a terhelttel szemben előreláthatóan kiszabásra kerülő pénzbüntetés, a megállapítandó vagyoni előny és elkobzás alá eső érték megfizetésére kötelezés és a felmerülő bűnügyi költség végrehajtásához szükséges mértékben. A jogszabály nem mondta ki kifejezetten, de a (2) bekezdésből is adódóan a joggyakorlatban a biztosíték letétbe helyezésének engedélyezése akkor fordult elő, ha a várható büntetés pénzbüntetés volt, amely végrehajthatósága így biztosítva volt. Mindenképpen hibás döntésnek tekinthető, hogy ebben az esetben a Budakörnyéki Bíróság a biztosíték letétbe helyezését engedélyezte, és így lehetővé tette, hogy a vádlott a Magyar Köztársaság területét elhagyja. Meg kell jegyezni,

¹ A tényállásról magyar nyelven: <http://index.hu/bulvar/crntbn1914/>. Az ír High Court határozata és a Supreme Court határozata a tényállást is részletesen leírja, ezek a <http://www.courts.ie/> oldal adatbázisában fellelhetők.

hogy a ma hatályos szabályok szerint erre nem is lenne mód. Az 1998. évi XIX. tv. (Be.) 586. § (1) bekezdése² értelmében nem engedélyezhető biztosíték letétbe helyezése, ha a bűncselekmény halált okozott. További feltételként előírja a jogszabály, hogy csak nyolc évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén van lehetőség a biztosíték letétbe helyezésének engedélyezésére.

A kerethatározatok jogi természete

Az európai elfogatóparancs intézményének rövid ismertetése előtt szólnunk kell a kerethatározati jogforrási forma lényegéről, és annak egy lényeges jellemzőjéről. Az Unió III. pillére keretében az Amszterdami Szerződés teremtette meg a kerethatározat (framework decision) elnevezésű döntési formát. A büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés érdekében a Tanács bármely tagállam vagy a Bizottság kezdeményezésére egyhangúlag eljárva kerethatározatokat fogadhat el a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése céljából. Az EU Szerződés 34. cikk 2. bekezdésének b) pontja értelmében: „a kerethatározatok az elérendő célokat illetően kötelezőek a tagállamokra, azonban a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyják. A kerethatározatoknak nincs közvetlen hatálya.”

Az EU Szerződés tehát kifejezetten kizárja a kerethatározatok közvetlen hatályát. Kérdés azonban, hogy ennek ellenére a fél a tagállami bíróságon hivatkozhat-e közvetlenül a kerethatározat rendelkezéseire, ha a kerethatározatot a tagállam – az unió jog sérelmével – nem, vagy nem megfelelően ültette át a hazai jogba. Mire az Európai Bíróságnak ezt a kérdést meg kellett válaszolnia, egy hasonló probléma vonatkozásában már volt kialakult gyakorlata: egy régebb óta ismert jogforrás, az irányelv vonatkozásában ez a kérdés már korábban felmerült. A C-14/83. sz. Von Colson és Kamann, a C-106/89. sz. Marleasing és a C-91/92. sz. Paola Faccini Dori ügyben úgy foglalt állást, hogy a nemzeti jog értelmezését végző nemzeti bíróságnak az értelmezést, amennyire csak lehetséges, az irányelv szövegének és céljának fényében kell megtennie annak érdekében, hogy elérje az irányelv által előírt eredményt, és így megfeleljen a Szerződés 189. cikke harmadik bekezdésének. A jogirodalom nevezte el ezt a jelenséget közvetett hatálynak nevezte el.

A kerethatározatok közvetett hatályát az Európai Bíróság a C-105/03. sz. Pupino ügyben mondta ki. Maria Pupinót az olasz büntetőeljárásban azzal gyanúsították meg, hogy gyermekkorú sértettek sérelmére „fegyelmezési eszközzel visszaélést” követett el azzal, hogy – többek között – megverte őket. Az olasz büntetőeljárás az előzetes döntéshozatalra utaló végzés szerint két szakaszra osztható: a nyomozási és a – vádemelést követő – tárgyalási szakaszra. A kontradiktórius eljárás a második szakaszban valósul meg, így a korábban gyűjtött adatok az eljárás ezen szakaszában válnak bizonyítékká, így a nyomozás során gyűjtött valamennyi adatot az ügyésznek a tárgyalás során elő kell adnia. Az olasz büntetőeljárás törvény azonban ismer ez alól kivételeket: így lehetőség van arra, hogy 16. életévüket be nem töltött sértettek egyes, a törvényben felsorolt nemi erkölcs elleni bűncselekmények esetén vallomásukat a nyomozási bíró előtt adják elő az eljárás első szakaszában. Ebben az esetben ennek a vallomásnak a bizonyító ereje megegyezik a tárgyaláson tett vallomások bizonyító erejével. Az olasz büntetőeljárás törvény egyszerű nyelvtani értelmezése ebből következően arra nem adott lehetőséget, hogy „fegyelmezési eszközzel visszaélés” miatt folyó eljárásban a gyermek sértetteket ne a tárgyaláson, hanem a nyomozási bíró előtt hallgassák ki. Ugyanakkor a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló, 2001. március 15-i 2001/220/IB tanácsi kerethatározat 3. cikke szerint minden tagállam biztosítja a sértett számára az eljárás során a meghallgatás és a bizonyítékok szolgáltatásának lehetőségét, és megfelelő intézkedéseket tesz annak biztosítása érdekében, hogy hatóságai a sértetteket csak a

² A 2008. évi XXVI. tv. 20. § (1) bekezdése módosította így a Be-t, 2008. szeptember 1-től hatályos.

büntetőeljárás céljainak eléréséhez szükséges mértékben hallgassák ki. A kerethatározat 2. cikke és 8. cikkének (4) bekezdése pedig arra kötelez minden tagállamot, hogy az eljárások során biztosítsák a sértettek egyéni méltóságának kellő tiszteletben tartását, hogy a különösen veszélyeztetett sértettek a különleges helyzetüknek legmegfelelőbb bánásmódban részesüljenek, és hogy azok a sértettek, különösen a legvesélyeztetettebbek, akiket meg kell védeni a nyilvános bírósági tárgyaláson való tanúskodás következményeitől, jogosultak legyenek a bíróság határozata alapján az adott állam jogrendje alapvető elveivel összeegyeztethető bármely alkalmas eszköz igénybevételével olyan feltételek mellett vallomást tenni, amelyekkel a fenti cél elérhető. A kérdést előterjesztő olasz bíróság arra várt választ, hogy a kerethatározat fenti cikkei értelmében a folyamatban lévő büntetőeljárásban lehetőség van-e a sértettek nyomozási bíró előtti kihallgatására. Az Európai Bíróság álláspontja szerint „a kerethatározat 2., 3. cikkét és 8. cikkének (4) bekezdését akként kell értelmezni, hogy a nemzeti bíróság számára biztosítani kell azt a lehetőséget, hogy kiskorú gyermekek részére - akik, az alapügyhöz hasonlóan, magukat bántalmazás sértettjének vallják - tanúvallomásuk számukra megfelelő védelmet biztosító részletes szabályok szerinti, például nyilvános tárgyaláson kívüli és azt megelőző megtételét engedélyezze. A nemzeti bíróságnak a nemzeti jog szabályainak összességét figyelembe kell vennie, és azt, amennyire csak lehetséges, e kerethatározat szövegére és céljára tekintettel kell értelmeznie.” Kiemeli azonban az Európai Bíróság a következőket is: „a nemzeti bíróság kötelezettségének, miszerint nemzeti joga irányadó szabályainak értelmezésekor a kerethatározat tartalmát kell figyelembe vennie, a jog általános elvei, így különösen a jogbiztonság elve és a visszaható hatály tilalma képezik a korlátait. Ezekkel az elvekkel ellentétes többek között, ha e kötelezettség a kerethatározat alapján, a tagállamban a végrehajtása érdekében elfogadott törvénytől függetlenül, a kerethatározat rendelkezéseit megsértő személyek büntetőjogi felelősségének kimondását vagy súlyosítását eredményezné ... A nemzeti bíróság kötelezettsége, miszerint nemzeti joga irányadó szabályainak értelmezésekor a kerethatározat tartalmát kell figyelembe vennie, megszűnik, ha a nemzeti jog nem alkalmazható oly módon, hogy az a kerethatározatban rögzítettnek megfelelő eredményre vezessen. Másként fogalmazva, az uniós joggal összhangban álló értelmezés elve nem szolgálhat a nemzeti jog contra legem értelmezésének alapjául. Ez az elv azonban megköveteli, hogy a nemzeti bíróság a teljes nemzeti jogot figyelembe véve mérlegelje, alkalmazható-e úgy a nemzeti jog, hogy ne vezessen a kerethatározatban előírttal ellentétes eredményre.”

Az európai elfogatóparancsról

Az európai elfogatóparancs intézményét – melyet nem fogunk most részletesen elemezni, hanem a témánk szempontjából fontos szabályaira koncentrálnunk³ – az Európai Unió Tanácsának 2002/584/IB sz. kerethatározata teremtette meg. Már az 1999-es Tamperei Csúcstalálkozón elfogadott Tamperei Nyilatkozat felvetette a szükségességét egy gyorsított kiadatási eljárásnak, majd a kerethatározatot 2002-ben fogadta el a Tanács, és az 2004. január 1. óta, Magyarország tekintetében pedig természetesen 2004. május 1. óta alkalmazható. Mivel a kerethatározat nem közvetlenül hatályos, a tagállamok kötelesek a saját belső jogukban azokat a jogi normákat megteremteni, amelyek annak végrehajtásához szükségesek⁴. A nemzetközi bűnügyi együttműködésben ismert kiadatáshoz képest több

³ Az európai elfogatóparancs és a nemzetközi büntetőjogi együttműködés magyar gyakorlatáról lásd részletesen: Máziné Dr Szepesi Erzsébet: A kiadatással, az európai elfogatóparanccsal, a szabadságvesztés végrehajtásának átvételével és a külföldi ítélet érvényének elismerésével kapcsolatos bírósági gyakorlat vizsgálata http://www.fovarosi.birosag.hu/szellemimuhely/a_kiadatassal.pdf

⁴ A Magyar Köztársaság e kötelezettségének az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. tv. megalkotásával tett eleget.

lényeges újítást hozott ez a jogintézmény: egyrésztől érdemben kizárólag igazságszolgáltatási szervek (bírók) hozzák meg a döntéseket, így a politikai mérlegelésnek nem lehet szerepe, másrészt egyes taxatív felsorolt bűncselekmények vonatkozásában a kettős inkrimináció megléte nem követelmény, vagyis ezekben az esetekben akkor is köteles a terheltet a megkeresett állam átadni, ha a saját joga szerint a cselekmény nem bűncselekmény. Témánk szempontjából jelentősége lesz a kerethatározat első preambulumbekzdésének, amely így szól: „az 1999. október 15–16-i tamperei Európai Tanács következtetései, és különösen azok 35. pontja szerint a tagállamok között az olyan személyekre vonatkozó alakszerű hivatalos kiadatási eljárást, akik jogerős elítélésüket követően menekülnek az igazságszolgáltatás elöl, el kell törölni, a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyeket érintő kiadatási eljárást pedig fel kell gyorsítani.”

A kerethatározat 4. cikke az elfogatóparancs végrehajtása megtagadásának mérlegelhető okait sorolja fel. E cikknek a témánk szempontjából fontos 6. pontja szerint megtagadható az elfogatóparancs végrehajtása, „ha az európai elfogatóparancsot szabadságvesztés-büntetés vagy szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából bocsátották ki, amennyiben a keresett személy a végrehajtó tagállamban tartózkodik, amelynek állampolgára vagy lakosa, és ez az állam vállalja, hogy saját hazai joga szerint végrehajtja a büntetést vagy a szabadságelvonással járó intézkedést.”

Az ír bíróságok határozatai

Az elsőfokon eljáró High Court határozatában⁵ elsősorban elemzi azokat a feltételeket, amelyek fennállnak, és így nem képeznek akadályt az átadásnak. Ezek közül említésre méltó, hogy a High Court szerint nem akadály az átadásnak az, hogy a magyar állam a magyar büntetőeljárás szabályok alapján nem tudott garanciát adni arra, hogy az ügyet az elítelt kérelmére újratárgyalják. Ez a High Court álláspontja szerint azért nem akadály az átadásnak, mert Tobin Úr a tárgyalásaira szabályszerűen idézve lett, és a védője ott jelen is volt.⁶ Az átadást a bíróság mégis megtagadta. A High Court az európai elfogatóparancsot az ír jogba implementáló, 2005-ben módosított 2003-ban elfogadott és 2004. január 1-én hatályba lépett törvény⁷ 10.cikkéből indul ki, amely szerint ha a megkereső tagállam igazságügyi hatósága szabályszerű elfogatóparancsot bocsát ki egy olyan személy vonatkozásában, a) aki ellen az az állam az elfogatóparanccsal kapcsolatban álló bűncselekmény miatt kíván eljárást folytatni, b) vagy abban az államban egy ilyen eljárás alanya, vagy c) egy ilyen bűncselekmény miatt elítélték, de vele szemben még a büntetést nem szabták ki, vagy d) vele szemben szabadságvesztés büntetést szabtak ki egy ilyen bűncselekmény miatt, és elmenekült a megkereső tagállamból, még mielőtt i) elkezdte a büntetését letölteni, vagy ii) azt letöltötte, akkor ezt a személyt a törvény és a kerethatározat rendelkezései szerint le kell tartóztatni és ki kell adni a megkereső tagállamnak.⁸ Az világos, hogy jelen esetben a d) pontot kell

⁵ Minister for Justice Equality & Law Reform -v- Tobin [2007] IEHC 15

⁶ A határozat az ír szabályozást nem idézi, ugyanakkor arra a kerethatározat 5. cikk 1. pontjának szövegéből következtetni lehet: „ha az európai elfogatóparancsot az érintett személy távollétében hozott határozatban kiszabott büntetés vagy szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából bocsátották ki, és ha az érintett személyt személyesen nem idézték vagy más módon nem értesítették annak a tárgyalásnak az időpontjáról és helyéről, amely a távollétében hozott határozathoz vezetett, az átadás ahhoz a feltételhez köthető, hogy a kibocsátó igazságügyi hatóság megfelelően ítélt garanciát nyújt arra, hogy annak a személynek, aki ellen az európai elfogatóparancsot kibocsátották, lehetősége lesz a kibocsátó tagállamban az ügy újratárgyalását kérni és a bírósági tárgyaláson jelen lenni;”

⁷ European Arrest Warrant Act 2003

⁸ Where a judicial authority in an issuing state duly issues a European arrest warrant in respect of a person—
(a) against whom that state intends to bring proceedings for an offence to which the European arrest warrant relates, or

alkalmazni, amely azonban kifejezetten az „elmenekült” („fled”) szót tartalmazza. A High Court határozata részletesen elemzi a korabeli magyar szabályozást a biztosíték jogintézményéről, és azokat a – fent leírt – körülményeket, amelyek lehetővé tették, hogy az elítélt elhagyja a Magyar Köztársaságot. A High Court így arra a következtetésre jut, hogy az elítélt az országból jogszerűen távozott, arra is tekintettel, hogy a Pest Megyei Bíróság kifejtette, hogy az a tény, hogy a vádlott a tárgyaláson nem jelent meg, nem tekinthető súlyosító körülménynek. Emellett az is megállapítható, hogy az elítélt nem az igazságszolgáltatás elől menekült, hanem a foglalkoztatójával fennálló szerződése járt le. Azt is meg kell állapítani, hogy a törvényben írt feltétellel ellentétben nem az elítélés után hagyta el az országot. A határozat utal arra, hogy az ír jogszabályba a szökés kifejezést a kerethatározat fent idézett első preambulumbekkezdéséből vette át a jogalkotó. A bíróság ezt követően elemezte a kerethatározat angol, ír, német, olasz és francia változatait, és megállapította, hogy ebben a bekezdésben a szökésre utaló kifejezés a más nyelvű változatokban is szerepel. Ugyanakkor azt is leszögezi a High Court, hogy az Európai Bíróság fent említett Pupino ítélete alapján amennyiben a kerethatározat és az ír törvény ellentétes volna, akkor is a kerethatározat rendelkezéseit annyiban lehet figyelembe venni, hogy a nemzeti jogot amennyire csak lehetséges a kerethatározat rendelkezéseinek megfelelően kell értelmezni. Jelen esetben azonban az ír törvénynek nem adható olyan értelmezés, hogy a Magyar Köztársaságot jogszerűen elhagyó, onnan nem elmenekült elítéltet is át kellene adni. A High Court tehát ezen oknál fogva megtagadta a terhelt átadását. A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy a bíróság még egyéb körülményeket is vizsgált, amelyekkel kapcsolatban arra jutott, hogy ezek önmagukban nem zárják ki az átadást. Így önmagában nem lett volna probléma az, hogy a magyar hatóságok az eredetileg kibocsátott európai elfogatóparancsban nem tettek említést arról, hogy a Pest Megyei Bíróság részben megváltoztatta az elsőfokú ítéletet úgy, hogy az elítélt a büntetése felének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható, és ezt csak a későbbi két európai elfogatóparancs tartalmazta. A bíróság megállapította, hogy a kettős inkrimináció fennáll. A tagállamok egymás jogrendjében való kölcsönös bizalmára alapozva a bíróság a terheltnek a magyar eljárással kapcsolatos kifogásait sem vizsgálta érdemben. A bíróság azt az érvet sem fogadta el, hogy nemcsak a bűncselekmény elkövetése, de az eljárás jogerős befejezése is Magyarországnak az Európai Unióhoz történt csatlakozása előtt történt, amikor még nem állt fenn a két állam között az egymás jogában a közösségi jogból folyó bizalom.

A másodfokon eljáró Supreme Court határozatában⁹ szintén arra a következtetésre jut, hogy az ír törvényben használt angol „fled” szót nem lehet úgy értelmezni, hogy az bárkire alkalmazható, aki elhagyta a rá büntetést kaszázó tagállamot, hanem csak azokra, akik kifejezetten elmenekültek. Ezt követően a bíróság a közösségi joggal összhangban álló értelmezés elvéből¹⁰ rá háruló kötelezettséget elemzi. Arra jut, hogy a kerethatározat

(b) who is the subject of proceedings in that state for an offence to which the European arrest warrant relates,

(c) who has been convicted of, but not yet sentenced in respect of, an offence to which the European arrest warrant relates, or

(d) on whom a sentence of imprisonment or detention has been imposed in respect of an offence to which the European arrest warrant relates, and who **fled** from the issuing state before he or she—

(i) commenced serving that sentence, or

(ii) completed serving that sentence,

that person shall, subject to and in accordance with the provisions of this Act and the Framework Decision, be arrested and surrendered to the issuing state.”

⁹ Minister for Justice Equality & Law Reform -v- Tobin [2008] IESC 3

¹⁰ principle of conforming interpretation

értelmezése során nem a preambulumból, és nem az első preambulum-bekezdésben hivatkozott „Tamperei Következtetésekből”, hanem a kerethatározat rendelkezéseiből kell kiindulni, amelyek – a preambulummal ellentétben – nem tartalmaznak meneküléssel kapcsolatos feltételt. A Supreme Court ugyanakkor – hivatkozva a Pupino döntésre – arra a következtetésre jut, hogy a közösségi joggal összhangban álló értelmezés elve csak arra kötelezi a tagállami bíróságot, hogy a tagállami jogot, amennyire lehetséges, a kerethatározatnak megfelelően értelmezze, arra azonban nem, hogy a kerethatározattal ellentétes tagállami jogot contra legem értelmezze, vagy ahelyett magát a kerethatározatot alkalmazza.

Következtetésképpen elmondhatjuk, hogy a kerethatározat célja ebben az ügyben nem valósult meg, hiszen az elítéltet nem is adta ki Írország, és – a kerethatározat fent idézett 4. cikk 6. pontja ellenére – nem is intézkedett a kiszabott szabadságvesztés írországi végrehajtása iránt.